

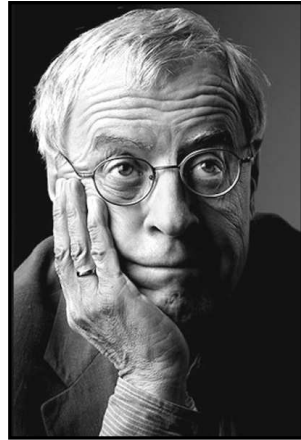
שיחה עם צ'ארלס סימיק

מראיינים: יהודה ויזן, ערן הדס

צ'ארלס סימיק (Simic) נולד ביוגוסלביה ב-1938 והיגר לארה"ב עם משפחתו ב-1954. סימיק הוא מבכירי המשוררים האמריקאים של ימינו, ואף נבחר ב-2007 לשמש בתפקיד המשורר הלאומי של ארה"ב. ספרו, 'העולם אינו נגמר' (The World Doesn't End) זיכה אותו בפרס פוליצר ב-1990. בעברית ראו אור שלושה מספריו: 'העולם אינו נגמר', שירים בפרוזה, תרגום: משה דור, קשב לשירה (2004); 'מה אמרו הצוענים לסבתי', תרגום: משה דור, כרמל (2010); 'איפה פפה?', ספר ילדים, תרגום: יונתן ניראד, עם עובד (2001).

י.ו: צ'ארלס, אתה אחד מבין המשוררים המעטים שזכו להתקבל גם על ידי הממסד הספרותי וגם על ידי "חוגי האוונגרד". האם זה לא ניראה לך קצת חשוד? האם, מעת לעת, קורה שאתה חושד בעצמך?

סימיק

צ.ס: התחלתי כסוריאליסט, וכמו כן, בה בעת, כמי שבילה את נעוריו בתוך המלחמה וראה הרבה דברים איומים. מעולם לא הפניתי עורף למציאות, כך שתמיד התעניינתי בסוגים שונים מאוד של שירים. אני מניח שזה מוערך. לא שאין אנשים בקרב שני המחנות שחושבים שהשירים שלי מחורבנים, אבל זה דבר צפוי.

ע.ה: אמרת פעם שהכתיבה שלך מושפעת מכך שאתה משחק שחמט, לרבות כנגד המחשב. האם יש בכך דבר-מה שעושה את שירתך לפחות רגשית ויותר מוחלטת או מוגדרת בקפידה?

צ.ס: הרעיון של שיר עבורי הוא לוח שחמט שרק תריסר כלים נותרו בו. בתחילה נראה ברור למדי מה מתרחש, אך ככל שמסתכלים יותר לעומק, כך נוכחים לדעת שמתרחש שם הרבה יותר. שחמט דורש קפדנות, אך גם הרגשות משחקים בו תפקיד. למשל, כשאחד הצדדים מהמר על כל הקופה, מפסיק לחשוב ואז מפתיע במהלך מבריק.

י.ו: במאמר הידוע שלך "לקרוא פילוסופיה בלילה" אתה רומז, ובצדק, שישנה בעיה ב"ערבוב של שירה ופילוסופיה". ובכל זאת, לא אחת מטשטש הקו שבין השתיים – כיצד יכול המשורר להימנע מחציית הקו, ממעבר הגבול? היכן עובר הגבול?

צ.ס: ויליאם קרלוס ויליאמס אמר ש"אין רעיונות אלא בדברים", וגם אני תמיד הרגשתי כך. לפילוסופיה שקראתי היו השלכות מרחיקות לכת על שירתי, אבל אני תמיד מתחיל ממהו קונקרטי, זוג נעליים, פְּנִים של מְסֻפָּרָה, אנשים שראיתי תלויים על פנסי-רחוב בזמן המלחמה, וכו'. סטיבנס ואמונס הצליחו מפעם לפעם להשתמש בלשון הפילוסופיה, אולם היה ברור להם שהיא אינה יכולה לעמוד בכוחות עצמה ושהיא זקוקה לעולם שבו אנו חיים.

ע.ה: כתבת פעם "קראו רק פסקה או שתיים, ולכל היותר עמוד" כדי להימנע מן "הסכנה להישאר ערים חצי-לילה". היום נדמה שרבים מן הדברים הנכתבים ברשת האינטרנט נועדים להיות יותר "חטיפיים" מאשר להוות ארוחה מזינה. יש הטוענים כי כתיבה מעין זו מתכתבת עם ציפיות קוראיה. מה דעתך על כתיבה כזו?

צ.ס: אני עושה את זה רק כשאני לא מצליח להירדם. אני קורא כמות כזאת, שמצד אחד תספיק בדיוק כדי להשכיח ממוחי את כל מה שמדאיג אותי, אך מצד שני לא תהיה רבה במידה כזאת שאגרום לעצמי להיות עוד יותר ערני. וביחס לאינטרנט, כמו כל כתיבה שהיא, היא באופן כללי חסרת ערך ונשכחת, אך יש גם יוצאים מן הכלל, כפי שאתם יודעים. הבעיה היא שיש כל-כך הרבה ממנה; קשה לי להכליל לגביה או להעמיד פנים שמהו יכול להיעשות.

ע.ה: בילית זמן נכבד מחייך בסרביה, בצרפת ובארה"ב. יש שיאמרו ששלוש המדינות מייצגות שלושה עולמות נפרדים, שכל אחד מהם השתנה בצורה ניכרת במהלך חייו. בהתייחס לתרגומיך ולזמן שעבדת ב-The Paris Review, באיזו מידה אתה חש כשגריר של כל אחת משלוש המדינות (לפחות בתפקידים או במצבים מסוימים)? מנקודת מבטך, מהו ההבדל בין העולמות הספרותיים בין שלושת העולמות?

צ.ס: חייתי את 15 השנים הראשונות של חיי ביוגוסלביה, שנה אחת לאחר מכן בצרפת, ומ-1954 בארה"ב, אז אני לא מזדהה לא עם שתי הראשונות, וגם לא חש שהמדינה הענקית שאני חי בה היום צריכה שגריר מאיזשהו סוג. בקשר להבדלים הספרותיים, כן, המדינות בהחלט שונות, אך אני חושש שייקח לי יותר מדי להסביר זאת עכשיו.

י.ו: לשירה הסרבית ישנו עבר ארוך ועשיר; האפיקה הסרבית, המאורות הגדולים של הבארוק וכו'. האם אתה מרגיש שישנו חיבור כלשהו, מן הבחינה הפואטית, בין שירתך ובין השירה הסרבית שנכתבה לפני המאה העשרים? כלומר, האם ישנו עוד שמץ של "דם סרבי" הזורם בעורקי שירתך?

צ.ס: שום-כלום. כמובן, קראתי את האפיקה כשהייתי בבית הספר, וכמה משוררים מן המאה ה-19, וחוז' מזה מעט מאוד, עד שהייתי כבר בן עשרים וחמש והתגוררתי כבר עשור בארצות הברית והכרתי משוררים אמריקאים, בריטים וצרפתים, הרבה, הרבה, יותר טוב. כאשר ל"דם הסרבי", אני בטוח שהרבה ממנו זורם בשירי אך הוא אינו מגיע מן הספרות שאני קורא, אלא מן הרקע הלאומי שלי. חברי הסרבים חושבים אחרת. הם לא מוצאים שום דבר סרבי בשירה שלי, אבל אני חושב שהם טועים.

י.ו: כמתרגם, הקדשת מאמצים רבים כדי להפגיש בין הקהל קורא האנגלית ובין השירה הסרבית המודרנית (פופה, לאל'יץ, טאדיץ' וכו'). האם הצלחת לדעתך במשימה? והאם, לדעתך, לעולם דובר האנגלית של ימינו יש את היכולת להתעניין בשירה שאינה אנגלית?

צ.ס: ואסקו פופה, אלכסנדר ריסטוביץ' (Ristovic) וראדמילה לאזיץ' (Lazic) מוכרים לקוראי השירה כאן ובאנגליה. טאדיץ' ולאליץ', למרבה הצער, פחות. אמריקאים אכן מתעניינים בשירה מארצות אחרות. כמובן שלא מדובר במספר רב של אנשים, אך מספיק כדי להעניק לי את הביטחון לדעת ששווה לתרגם את התרגומים האלה.

י.ו: באיזה אופן הייתה עבודתך על תרגומי גינטר גראס, או על תרגומי אנדרי ברטון, שונה עבורך מן העבודה על תרגומי השירה הסרבית? כלומר, כיצד הייתה מתאר את החוויה של תרגום משפה-שנייה אחת לשפה שנייה אחרת (בהנחה שאתה רואה בסרבית את שפת-האם שלך)?

צ.ס: "תרגמתי" את שירי גראס מגרסאות פרוזה שלהם באנגלית, אז כך שאין מה להשוות את זה עם תרגומי מסרבית. כשהתחלתי לתרגם בתחילת שנות ה-60, ידעתי סרבית טוב משידעתי אנגלית, אך לאחר כמה שנים זה התחיל להשתנות ומצאתי את עצמי יודע אנגלית טוב בהרבה משידעתי סרבית. אני מסוגל לדבר סרבית, לקרוא סרבית, אך אוצר המילים שלי הוא זה של נער בן חמש-עשרה.

י.ו: מרבים לדבר על כך שבארצות-הברית של ימינו מתרחש רנסאנס שירי. על כך שבניו-יורק ישנה סצנת שירה תוססת ומלאת חיות. סצנה ניו-יורקית חדשה ונוצצת. אולם ברגע שאתה ניגש וקורא את השירים בפועל ממש, אתה מגלה כי הם:

(א) משעממים או שמרניים (במובן הרע של המילה, כמו שימבורסקה).
(ב) קונספטואליים ותו לא (קונספטואליזם לשם הקונספטואליזם ולא לשם השירה).

(ג) בדיחות. מופע סטנדאפ. מערכון של SNL. המבקשות לבדר את הקהל. לרכוש אהבה ואהדה באמצעות צחוק.

(ד) שהם בדרך כלל (מן הבחינה התמתית) גרסא פשטנית ושטוחה (בספוקן-וורד, חרוז חופשי או פרפורמנס) של תיאוריות ואג'נדות מגדריות, מגזריות, פוסט קולוניאליסטיות וכו', שנדחסו לכדי שיר.

האם התרחשה התקדמות כלשהי בשירה האמריקאית – שינוי משמעותי של הנוסח הפואטי, של צורת השיר – מאז, נאמר, שנות ה-80 של המאה שעברה?

צ.ס: אתה צודק באשר לשירה האמריקאית. יש לנו את כל סוגי המשוררים האלה, אך גם הרבה משוררים טובים. למשל, ישנם את אשברי, א.ר. אמונס (Ammons), צ'ארלס רייט (Wright), לואיס גלוק (Gluck), ג'ורי גראהם (Graham), ג'יימס טייט (Tate) ועוד הרבה משוררים צעירים. באשר ל"התקדמות", אני מקווה שאינך משתמש במילה הזאת באותו האופן שהנשיא בוש השתמש בה כאשר דיבר על התקדמות כוחותינו בעיראק, או באופן שבו משתמשים בה בעמק הסיליקון כאשר הם מדברים על התקדמויות טכנולוגיות – משום שאין בספרות מקבילה לכך. הדרכים לכתוב ולראות את העולם אכן משתנות, אך מה שאינו משתנה הוא שאנו מוספים להיוולד ולמות, לאהוב ולשנוא, להיות אומללים או שמחים וכו'. ואם לא כך היו הדברים, אז לא היינו מסוגלים לעולם לקרוא אף שיר שנכתב בעבר.

י.ו: כמי שמזוהה יותר מכל עם שיר הפרוזה, אותה צורה שירית חמקמקה וחשודה, האם לדעתך ניתן לראות בספר התנ"ך שיר פרוזה ארוך במיוחד? או אסופה של שירי פרוזה? האם שיר הפרוזה, לשיטתך, הוא כלי שמתאים במיוחד למסירתן של נבואות?

צ.ס: אני מוכרח להודות שמעולם לא חשבתי על התנ"ך כעל ספר שירי-פרוזה, אך אני מבין לגמרי למה הכוונה. ובאשר לנבואה, ובכן, בנעורי שמעתי המון נבואות קומוניסטיות באשר לעתיד, וכולנו יודעים איך זה נגמר, אז כך שאיני נלהב במיוחד לגלם את תפקיד הנביא.